

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

(повна назва кафедри)

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
проф. Герасименко В. Г.

(підпис)

«29» грудня 2017 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа»

(шифр та найменування спеціальності)

за магістерською програмою професійного спрямування Управління готельним та
ресторанним бізнесом (назва магістерської програми)

на тему: **«КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ МАЛИХ ГОТЕЛІВ НА
ПРИКЛАДІ АПАРТ-ГОТЕЛЮ РІБАС»**

Виконавець:

студентка факультету міжнародної економіки

Олійник Юлія Володимирівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н. доцент

Шикіна Ольга Володимирівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Одеса 2018

АНОТАЦІЯ

на кваліфікаційну роботу _____ Олійник Юлії Володимирівни _____
«Конкурентоспроможність малих готелів на прикладі апарт-готелю Рібас»

кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності
241 «Готельно-ресторанна справа»
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2018 рік

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Об'єкт дослідження – процес підвищення конкурентоспроможності апарт-готелю «Рібас».

У роботі розглядаються теоретичні аспекти поняття і сутність конкурентоспроможності як важливого елемента забезпечення стабільного функціонування підприємства. Розглянуто фактори, що впливають на конкурентоспроможність малих готелів, а також методи що застосовуються для оцінки їх конкурентоспроможності. Проаналізовано діяльність апарт-готелю «Рібас». Досліджено конкурентоспроможність апарт-готелю «Рібас» та основних його конкурентів. Запропоновано шляхи удосконалення управління конкурентоспроможністю готелю.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, готельне господарство, малий готель, ефективність.

ANNOTATION

Oliinyk Y.V., “Competitiveness of small hotels on the example of the aparthotel Ribas”
thesis for Master degree in specialty «241 Hotel and restaurant business»
Odessa National Economic University
Odesa, 2018

Thesis consists of three chapters. Object of study is the process of increasing the competitiveness of aparthotel Ribas.

In this work was examined the concept and essence of competitiveness as the important element to provide stable functioning of a company. There were considered the factors which affect competitiveness of small hotels, and also methods which are used for company's competitiveness appraisal. The analysis of activity of the aparthotel Ribas was made. The competitiveness research of aparthotel Ribas and its main competitors was made. The suggestion for competitiveness's management improvement of the hotel was made.

Key words: competition, competitiveness, hotel business, small hotel, efficiency.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ ГОТЕЛІВ	6
1.1. Сутність поняття малий готель як засобу розміщення туристів.....	6
1.2. Конкурентоспроможність малих готелів та методи її оцінки.....	16
1.3. Проблеми та перспективи розвитку малих готелів в Україні.....	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АПАРТ-ГОТЕЛЮ «РІБАС»	33
2.1. Загальна характеристика апарт-готелю «Рібас».....	33
2.2. Аналіз зовнішнього конкурентного середовища апарт-готелю «Рібас».....	38
2.2.1. Тенденції розвитку малих готелів м. Одеси у сучасних умовах.....	38
2.2.2. Діагностика однорідності сукупності малих готелів м. Одеси за таксономічним аналізом.....	46
2.3. Аналіз конкурентоспроможності апарт-готелю «Рібас».....	66
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЛИХ ГОТЕЛІВ М. ОДЕСА НА ПРИКЛАДІ АПАРТ-ГОТЕЛЮ «РІБАС»	78
3.1. Основні напрямки підвищення конкурентоспроможності апарт-готелю «Рібас».....	78
3.2. Економічне обґрунтування заходів щодо підвищення конкурентоспроможності апарт-готелю «Рібас».....	84
ВИСНОВКИ	92
Список використаних джерел	95
Додатки	105

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність теми кваліфікаційної роботи обумовлюється необхідністю поглибленого дослідження підходів до оцінювання конкурентоспроможності малих готельних підприємств міста Одеси, виявленню їх сильних і слабких позицій, вибору методів підвищення ефективності функціонування та посилення займаних позицій на ринку та пошуку шляхів підвищення конкурентоспроможності у сфері малого готельного бізнесу.

Оскільки конкурентоспроможність – це ключ до ринкового успіху товару або послуги та її виробника, а розв'язання проблеми конкурентоспроможності - найскладніше завдання, діяльність будь-якого підприємства готельного господарства, потребує узгодженості та цілеспрямованості всіх підрозділів підприємства.

У сучасній світовій і вітчизняній літературі теоретичні проблеми конкуренції і конкурентоспроможності підприємств досліджуються досить ґрунтовно і відображені в наукових працях: Захарова І.А. [42], Косвинцева Е.Н. [47], Леонт'єва Ю.Ю. [49], Подлепіна П.О. [62], Портера М. [63-64], Семенова В.Ф. [67], Стороженко Р. С. [69], Янкового О.Г. [78-79] тощо.

Вирішенню наукових завдань щодо підвищення конкурентоспроможності малих готелів присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: Галасюк С.С. [12, 14-17], Мусакина А. А. [55], Нездоймінова С.Г. [56-57], Семенова В.Ф. [68], Шикіної О.В. [13, 71-74, 76] та інші.

Незважаючи на значну кількість та різноплановість напрацювань названих дослідників і сучасних наукових розробок для теорії і практики підвищення конкурентоспроможності малих готелів існує низка питань які потребують подальшого дослідження. Усе це зумовило актуальність обраної теми дослідження.

Мета кваліфікаційної роботи: Метою кваліфікаційної роботи є аналіз конкурентоспроможності малих готелів м. Одеси та виявлення найбільш ефективних шляхів підвищення їх конкурентоспроможності на прикладі апарт-готелю «Рібас».

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення таких завдань:

- розкрити сутність поняття малий готель як засобу розміщення туристів;
- визначити конкурентоспроможності малих готелів та методи її оцінки;
- дослідити проблеми та перспективи розвитку малих готелів в Україні;
- дослідити тенденції розвитку малих готелів м. Одеси у сучасних умовах;
- продіагностувати однорідність сукупності малих готелів м. Одеси за таксономічним аналізом;
- визначити ефективності функціонування малих готелів за групами;
- надати загальну характеристику апарт-готелю «Рібас»;
- проаналізувати конкурентоспроможність апарт-готелю «Рібас»;
- запропонувати напрямки підвищення конкурентоспроможності апарт-готелю «Рібас».

Об'єкт дослідження – процес підвищення конкурентоспроможності апарт-готелю «Рібас».

Предмет дослідження – науково-практичні питання розробки шляхів підвищення конкурентоспроможності малих готелів м. Одеса.

Методом дослідження роботи є діалектичний метод дослідження явищ та процесів у їхньому взаємозв'язку і розвитку. Для досягнення мети та розв'язання визначених завдань кваліфікаційної роботи використано такі загальнонаукові методи: абстрактно-логічний (для узагальнення теоретичних положень, визначення сутності економічних понять, формування висновків); системний аналіз (для аналізу стану та основних тенденцій розвитку малих готелів м. Одеси, дослідження господарської діяльності підприємства); графічний (для наочного представлення статистичних даних); табличний та групування (при аналізі стану та основних тенденцій розвитку малих готелів м. Одеси); експертних оцінок (для вимірювання та оцінки

конкурентоспроможності підприємств); економіко-математичний (для проведення таксономічного аналізу однорідності сукупності малих готелів м. Одеси); конструктивний та експериментальний (оцінка результатів запропонованого заходу підвищення конкурентоспроможності підприємства).

Інформаційна база дослідження. Теоретичну та методологічну основу дослідження становлять наукові праці з названої проблеми вітчизняних та зарубіжних вчених, законодавчі та нормативні акти України, методики Всесвітньої туристичної організації, інструктивні матеріали, що регламентують діяльність суб'єктів господарювання, довідково-інформаційні видання, дані бухгалтерської, статистичної та внутрішньогосподарської звітності готельних підприємств.

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та прикладних заходів підвищення конкурентоспроможності апарт-готелю «Рібас».

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання результатів дослідження в діяльності підприємств готельного господарства для підвищення їх конкурентоспроможності.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (79 найменування). Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 110 сторінок комп'ютерного тексту.

Публікації. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра опубліковано 2 публікації:

1. Олійник Ю.В. Маркетингові механізми успіху апарт-готелю "Рібас" / Ю.В. Олійник // Розвиток сталого туризму: виклики і можливості для туристичного та готельно-ресторанного бізнесу: матеріали круглого столу та студентської науково-практичної конференції (м. Одеса, 12 квітня 2017 року). – Одеса: ОНЕУ, 2017. – 500 с. – С. 382-386.

2. Шикіна О.В. Тенденції розвитку малих готелів м. Одеси у сучасних умовах / О.В. Шикіна, Ю.В. Олійник // Інфраструктура ринку. – Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2017. – Вип. 13. – С.151-157 .

ВИСНОВКИ

Виконане дослідження дозволило обґрунтувати шляхи підвищення конкурентоспроможності малих готелів м. Одеси, підсумки наведені нижче.

1. На сьогоднішній момент малі готельні підприємства набули широкого поширення у всьому світі. Зокрема, в Україні спостерігається тенденція зменшення рентабельності великих готелів через падіння платоспроможного попиту і збільшення числа малих готелів.

2. Малі готелі є найбільш перспективними готельними структурами, які здатні приносити стабільний прибуток. При наявності порівняно невеликого стартового капіталу, малі підприємства в сфері гостинності швидко підлаштовуються під важко прогнозовані зміни на ринку. Відмінною особливістю малих готелів є орієнтованість на задоволення конкретних потреб певного споживача. Індивідуальний підхід, пристосування якості продукту до постійно змінюваних потреб гостей, гнучкість і адаптивність дають незрівнянну перевагу малим готелям перед більшими конкурентами. Малі готелі на сьогоднішній день помітно конкурують з великим готельним бізнесом, успішно компенсують дефіцит номерного фонду, перш за все в економічному ціновому сегменті. Основна особливість і перевага перед більшими конкурентами у малих готелів полягає в унікальності і індивідуальним відношенню до кожного гостя. На даний момент в Україні особливо високі темпи створення малих форм готельного бізнесу, перш за все у великих регіональних центрах, курортних зонах.

3. Малий готельний бізнес несе в собі великий потенціал для українського ринку в сфері туризму і здатний приносити стійкий дохід до державного бюджету країни. Наявність в Україні успішних моделей малих готелів, доводить, що до теперішнього часу вже накопичено достатній вітчизняний досвід створення малих висококласних готелів і управління ними.

4. Було проведено детальне дослідження ринку малих готелів та виявлено специфіку його функціонування в м. Одесі. Були визначені проблеми розвитку

малих засобів розміщення, такі як недосконалість законодавчої бази, яка заважає розвитку малого бізнесу в сфері гостинності і відсутність системи навчання та підвищення кваліфікації керівників і співробітників.

5. В ході таксономічного аналізу малих готелів м. Одеси було виокремлено 3 групи: «лідери», «послідовники лідерів» та «аутсайдери». Найбільш численною групою виявилась група «аутсайдерів», так званих міні-готелів, що надають свої послуги з організаційно-правовою формою фізична особа.

6. Разом з тим дослідження показують, що на підприємствах готельного господарства спостерігається значна невідповідність зростаючих потреб і запитів споживачів обсягам і якості пропонованих послуг. Це зумовлено застарілою матеріально-технічною базою підприємств, обмеженістю інвестиційної активності, недостатнім рівнем професійної підготовки персоналу, слабкою рекламою та інші.

7. Апартамент-готель «Рібас» розташований в м. Одеса пропонує гостям 6 номерів різних категорій, цінова політика готелю встановлена так, що б кожен гість підібрав для себе номер за прийнятною для нього ціною.

Аналізуючи динаміку цін на готельні послуги апартамент-готелю «Рібас», треба відмітити їх постійне зростання в національній валюті. Крім внутрішніх чинників, на діяльність готельних підприємств значно впливає загальна економічна ситуація у світі. Зазначимо, що в Україні спостерігається наступна тенденція: зростання цін на готельні послуги в національній валюті при одночасному їх зниженні у доларовому (євровому) еквіваленті.

8. Матриця SWOT-аналізу діяльності апартамент-готелю «Рібас» допомогла встановити зв'язку між силою і слабкістю, які властиві організації, зовнішніми загрозами і можливостями. На основі порівняльного аналізу основних конкурентів готелю апартамент-готелю «Рібас» і SWOT-аналізу його діяльності можна виділити найбільш істотні проблеми готелю: зміна смаків споживачів; падіння об'єму реалізації послуг за рахунок чинника сезонності; посилювання конкуренції.

9. Проаналізувавши діяльність апарт-готелю «Рібас», були запропоновані шляхи вдосконалення діяльності даного засобу розміщення:

- збільшення додаткових послуг закладу;
- застосування стратегії диференціації (унікальність продукції);
- мінімізація витрат;
- проведення гнучкої цінової політики (впровадження системи знижок);
- підвищення культури обслуговування та постійний контроль якості;
- аналіз потенційних постачальників та підбір найбільш привабливих пропозицій, з метою придбання сировини за більш вигідними цінами;
- впровадження рекламної компанії, а саме: був проведений глибокий аналіз іміджу готелю, запропонований новий фірмовий стиль. Для демонстрації фірмового стилю були розроблені макети його носіїв: візитка, фірмовий бланк, конверт.

Підводячи підсумок, можна сказати, що запровадження рекламної кампанії є економічно-ефективним рішенням, що призведе до зростання обсягу виручки від реалізації готелю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Агафонова Л. Г. Туризм, готельний та ресторанний бізнес, ціноутворення, конкуренція, регулювання / Л.Г.Агафонова, О. С.Агафонова. – К.: Знання, 2002. – 351 с.
- 2 Александрова А.Ю. Международный туризм: учебник / А.Ю. Александрова. – М.: МГУ, 2004. – 463с.
- 3 Бабарицька В. К., Малиновська О. Ю. Менеджмент туризму. Туроперейтинг. Понятійно-термінологічні основи, сервісне забезпечення турпродукту: Навчальний посібник – К.: Альтерпрес, 2012. – 288 с.
- 4 Бабушкін Н. І. Менеджмент туризму: Підручник для студентів вузів спеціальності «Економіка та управління соціально-культурною сферою». - 3-е изд., Испр. - К.: знання, 2012. - 408 с.
- 5 Байлик С.И. Гостиничное хозяйство. Организация, управление, обслуживание. Учеб. пособие: 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Дакор, 2006. – 288 с.
- 6 Балабанова Л. В. Стратегічне управління персоналом підприємства в умовах ринкової економіки : моно- графія / Л. В. Балабанова, О. В. Стельмашенко. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2010. – 238 с.
- 7 Борисова Т. Феномен міжнародної конкуренції в сучасній економіці / Т. Борисова // Галицький економічний вісник. – 2010. – №2 (27). – С. 34-40.
- 8 Браймер Р.А. Основы управления в индустрии гостеприимства/ Пер с англ. – М.: 2010. – 255 с.
- 9 Винниченко І.І. Середовище турбізнесу: Навчальний посібник. – К.: Академперіодика, 2015. – 220 с.
- 10 Волков Ю.Ф. Введение в гостиничный и туристический бизнес. – Ростов н/Д: Феникс, 2004. – 352 с.

- 11 Воронин, А.В. Использование кластерного анализа для выбора локальных стратегий [Текст] / А.В. Воронин // Проблемы и перспективы управления экономикой и маркетингом в организации. – №1. – 2001.
- 12 Галасюк С. С. Малі готелі в структурі готельної бази Одеського регіону / С. С. Галасюк, О. В. Шикіна // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки : збірник наук. праць. – Чернівці: БДФЕУ, 2015. – Вип. 28. - Ч. 2. - С. 75-79.
- 13 Галасюк С. С. Організаційно-економічні засади функціонування малих готелів: монографія / С. С. Галасюк, О. В. Шикіна. – Одеса : Атлант, 2015. – 279 с.
- 14 Галасюк С. С. Особливості функціонування готельних підприємств малої місткості в конкурентному середовищі / С. С. Галасюк, О. В. Гусєва // Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: Матеріали III міжнародної наук.-практ. конф. (18-19.09.2014). – Одеса: Атлант, 2014. – С. 16-18.
- 15 Галасюк С. С. Прецеденти нормативно-правового забезпечення діяльності малих готелів в Україні / С. С. Галасюк, О. В. Гусєва // Вісник ДонНУЕТ. Серія «Економічні науки». – Донецьк : ДонНУЕТ, 2011. – Вип. 4 (52). - С. 207-214.
- 16 Галасюк С. С. Проблеми визначення малих готелів як підприємств в Україні / С. С. Галасюк, О. В. Гусєва // SWorld: сборник научных трудов (РИНЦ) / Современные направления теоретических и прикладных исследований – 2013 : Материалы международной научно-практической конференции. – Одесса: Изд-во Куприенко С. В., 2013. – Том 44. - С. 61-65.

- 17 Галасюк С. С. Формування мережи малих готелів у контексті впровадження організаційних інновацій / С. С. Галасюк, О. В. Гусєва, К. А. Галасюк // Актуальні проблеми розвитку економіки в контексті глобальних викликів : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 45-річчю факультету міжнародної економіки, (Одеса, 19-20 верес. 2013 р.). - Одеса: ОНЕУ, 2013. - С. 257-259.
- 18 Герасименко В. Г. Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку: монографія / В. Г. Герасименко, С. С. Галасюк, С. Г. Нездойминов [та інші]. – Одеса: Астропринт, 2013. – 304 с.
- 19 Гергуль А.И. Рынок малых отелей и апартаментов 1// [Електронний ресурс]. – Доступний з http://smallhotels.com.ua/links/gergul_article1/4.
- 20 ГОСПОДАРСЬКИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – режим доступу - [//www.zakon.rada.gov.ua/](http://www.zakon.rada.gov.ua/)
- 21 Гусєва О.В. Организационно-правовые основы создания гостиничных предприятий малых форм / О. В. Гусєва // Молодежь в науке – 2009: прил. к журн. «Вєсці Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі». В 5 ч. Ч. 2. Серия гуманитарных наук / редкол.: А.А. Коваленя (гл. ред.), В.В. Гниломедов [и др.] – Минск: Беларус. навука, 2010. – С. 382-387.
- 22 Гусєва О.В. Факторы возникновения малых гостиниц / О. В. Гусєва // Сфера сервиса: состояние, эффективность, инновации. Сборник научных трудов по результатам конференций, проведенных в Кировском филиале в 2012 году (Киров, Кировский филиал ФГБОУ ВПО «СПбГУСЭ»). – Киров: Экспресс Принт, 2013. – Вып. 6. - С. 59-67.
- 23 Гусєва О.В. Визначення конкурентних стратегій для різних класів малих готелів / О. В. Гусєва // Materiały VIII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Naukowa myśl informacyjnej powieki – 2012» (07-15 marca 2012 roku). –Ekonomiczne nauki: Przemysł. Nauka i studia. –

2012. - Volume 8. - S. 29-34.
- 24 Гусєва О.В. Дослідження цінової політики малих готелів м. Одеси / О. В. Гусєва // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: "Економічні науки" – 2011. - № 6. - Т. 1. – С. 155-159.
- 25 Гусєва О.В. Доцільність застосування матричних методів для оцінки конкурентоспроможності малих готелів / О. В. Гусєва // Матеріали за VIII міжнародна научна практична конференція, «Будешите изследвания–2012» (17-25 февруари). – Софія: Бял ГРАД-БГ ООД, 2012. – Том 6. - С. 76-81.
- 26 Гусєва О.В. Доцільність створення асоціації малих готелів середнього класу / О. В. Гусєва // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2012. - № 15 (167). - С. 3-14.
- 27 Гусєва О.В. Економіко-математична модель цінової політики малих готелів м. Одеси / О. В. Гусєва // Науковий вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. – 2011. - № 3(57). – С. 228-232.
- 28 Гусєва О.В. Міжнародний досвід створення готельних підприємств малої місткості / О. В. Гусєва // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. – Ужгород: УНУ, 2011. – Спецвипуск 33. - Частина 3. – С. 69-74.
- 29 Гусєва О.В. Особливості функціонування ринку послуг малих готелів в Одеському регіоні / О. В. Гусєва // Менеджмент підприємницької діяльності : Матеріали одинадцятій Всеукраїнській науч.-практ. конф. студентів, аспірантів, докторантів, (Симферополь, 4-5 апр. 2013 г.) : Діайпи, 2013. – С. 325 - 326.
- 30 Гусєва О.В. Оцінка конкурентоспроможності малих готелів на основі матриці GE/McKinsey / О. В. Гусєва // Materialy VIII mezinarodni vedecko – prakticka konference «Veda a technologie: krok do budoucnosti –

- 2012» (27 unora – 05 brezen 2012 roku). –Praha: Publishing House «Education and Science». – Dil 7. - S. 25-32.
- 31 Гусєва О.В. Проблеми функціонування малих готелів в Україні / О. В. Гусєва // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2009. - №5 (83). – С. 216-226.
- 32 Гусєва О.В. Управління розвитком малих готелів в Одеському регіоні / О. В. Гусєва // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2011. - № 10(135). – С. 210-220.
- 33 Гусєва О.В. Ціни як індикатор ділової активності на ринку готельних послуг крупного міста / О. В. Гусєва // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. / голов. ред. М. І. Зверяков; Одеський держ. екон. ун-т. – Одеса, 2010 – № 39.- С. 44–51.
- 34 Декрет Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» від 10.05.1993р. №64-93. [Електронний ресурс]. – режим доступу - [//www.zakon.rada.gov.ua/](http://www.zakon.rada.gov.ua/)
- 35 Джеффри Ч. Биологическая номенклатура / Ч. Джеффри. – М.: Мир, 1980. – 120 с.
- 36 Драчева Е.Л. Экономика и организация туризма. Международный туризм: Учеб. Пособие / Е.Л. Драчева, Забаев Ю.В., Исмаев Д.К.; Под ред. И.А. Рябовой, Ю.В. Забаева. - М.: КНОРУС, 2010. - 576 с.
- 37 Дюран Б. Кластерный анализ / Б. Дюран / Пер. с англ. Е. З. Демиденко. – М. : Статистика,1977. – 64 с.
- 38 Дяченко Л.П. Економіка туристичного бізнесу. Навч.посібн.- К.: Центр учбової літератури, 2011. – 224 с.
- 39 Єфремова М. Ефективність комунікаційних процесів у сфері туризму (семантика, дефініції в термінологічному апараті) // Маркетинг. - 2014. - N 2. - С. 88-102.

- 40 Закон України Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні Верховна Рада України; Закон від 22.03.2012 № 4618-VI [Електронний ресурс]. – режим доступу - [//www.zakon.rada.gov.ua/](http://www.zakon.rada.gov.ua/)
- 41 Закон України Про туризм від 15 вересня 1995 року №324/95-ВР. [Електронний ресурс]. – режим доступу - [//www.zakon.rada.gov.ua/](http://www.zakon.rada.gov.ua/)
- 42 Захарова І.А. Исследование конкурентоспособности предприятия сферы гостеприимства / И.А. Захарова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_tourism/zaharova.htm
- 43 Ісаєнко В.М., Ніколаєв К.Д., Бабікова К.О., Білявський Г.О., Смирнов І.Г. Стратегія сталого розвитку Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. 301 с.
- 44 Категоризация гостиниц «Золотой ключ» // [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.smallhotels.com.ua/goldenkey/>
- 45 Классификация гостиниц во Франции [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hotelukraina.com.ua/klassifikaciya-gostinic-v-parizhskix-otelyax-proizoshla-revolyuciya/>.
- 46 Колективні засоби розмішування в Україні у 2016 році: статистичний бюлетень. – К. : Державна служба статистики України, 2017. – 200 с.
- 47 Косвинцева Е.Н. Обеспечение конкурентоспособности гостиничных предприятий промышленного центра: автореф. дис...канд. экон. наук / Е.Н. Косвинцева. – М., 2009. – 23 с
- 48 Кулиняк Ю. І. Проблеми визначення сутності конкурентної стратегії організації / Ю. І. Кулиняк // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». – 2011. – № 714. – С. 87–95.
- 49 Леонт'єва Ю.Ю. Дослідження можливостей використання існуючих методів оцінки конкурентоспроможності для готельних підприємств / Ю.Ю. Леонт'єва, К.А. Рудакова // Науково-технічний збірник. – 2012. – №102. – С. 499-503

- 50 Лопатников Л. И. Экономико-математический словарь. Словарь современной экономической науки / Л. И. Лопатников – М.: Дело. – 2003. – 520 с.
- 51 Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник. – К.: Знання, 2014. – 661 с.
- 52 Маркетинг в туризме: Учеб. пособие / Дурович А.П., Копанев А.С. / Под общей ред. З.М. Гобылевой. – М.: «Экономпресс», 2006. – 389 с.
- 53 Мельниченко С. В. Готельні мережі на ринку туристичних послуг України / С. В. Мельниченко, Т. В. Бурак // Вісник КНТЕУ. – 2014. – №3. – С. 5-15.
- 54 Методи оцінювання конкурентоспроможності підприємства. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/19570411/marketing/metodi_otsinyuvannya_konkurentospromozhnosti_pidpriyemstva
- 55 Мусакин А. А. Малый отель: с чего начать, как преуспеть / А. А. Мусакин. – СПб.: Питер, 2007. – 320 с.
- 56 Нездойминов С. Г. Малый бизнес гостеприимства в контексте развития социального предпринимательства / С. Г. Нездойминов, О. В. Шикина // Journal Association 1901 SEPIKE. – 2016. – № 15. – С. 118-121.
- 57 Нездойминов С.Г. Малый бизнес в сфере туризма и гостеприимства как фактор социального предпринимательства / С.Г. Нездойминов, О.В. Шикина // Социальное предпринимательство в современных экономических условиях: материалы Всероссийской конф. с международным участием (26–27 октября 2016 г., Сыктывкар). – Сыктывкар: ГОУ ВО КРАГСиУ, 2016. – 170 с. С. 91-96
- 58 Офіційний сайт: Державне агентство України з туризму та курортів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.tourism.gov.ua/
- 59 Офіційний сайт: Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.ukrstat.gov.ua/](http://www.ukrstat.gov.ua/)

- 60 Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в эконометрическом моделировании. / В. Плюта – М.: Финансы и статистика, 1989. – 175 с.
- 61 Подвальна Н. Е. Аналітичне обґрунтування ефективності функціонування готельних підприємств: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) / Н. Е. Подвальна. – Одеса: Одеський національний економічний університет, 2014. – 20 с.
- 62 Подлепіна П.О. Підвищення конкурентоспроможності підприємств індустрії гостинності / П.О. Подлепіна, О.М. Поп // Туристичний бізнес: світові тенденції та національні пріоритети: матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції.– Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна. – С. 214-216
- 63 Портер М. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов / Майкл Портер ; Пер. с англ. - 4-е изд. - М.: Альпина Паблицер, 2011. - 453 с.
- 64 Портер М. Конкуренция : Пер. с англ. / М. Портер. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2002. – 496 с.
- 65 Прокопенко О. В. Соціально-економічна мотивація інноваційного розвитку регіону : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, професора О. В. Прокопенко. – Суми: Сум. держ. ун-т, 2012. – 576 с
- 66 Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємства. Навч. посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 344 с.
- 67 Семенов В.Ф. Методи оцінювання конкурентоспроможності туристичного підприємства / В.Ф. Семенов // Науковий вісник ОДЕУ. – 2010. – № 14 (115). – С. 75-85.
- 68 Семенов В.Ф. Поняття і зміст організаційно-економічного забезпечення функціонування готельних підприємств малої місткості /

- В. Ф. Семенов, С. С. Галасюк, О. В. Шикіна // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – №10 (172). - С. 202-212.
- 69 Стороженко Р. С. Обеспечение конкурентоспособности предприятий гостиничного бизнеса: автореф. дис.. .канд. экон. наук / Р. С. Стороженко. – СПб., 2011. – 19 с.
- 70 Чудновский А.Д. Туризм и гостиничное хозяйство. Учебник / А.Д. Чудновский – М.: ЮРКНИГА, 2005. – 448 с.
- 71 Шикіна О.В. Динаміка розвитку малих готелів м. Одеси/ О. В. Шикіна // Актуальні проблеми економіки. – 2017. – №1 (187). – С. 313-325.
- 72 Шикіна О.В. Международный опыт функционирования малых гостиниц / О. В. Шикіна, М.В. Юсупова // Глобальні та національні проблеми економіки. – Миколаїв, 2016. – Випуск №14. - С. 12-18.
- 73 Шикіна О.В. Організаційно-економічне забезпечення функціонування готельних підприємств малої місткості: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: спеціальність 08.00.04 / О. В. Шикіна. – Одеса, 2015. – 317 с.
- 74 Шикіна О.В. Сутність організаційно-економічного забезпечення функціонування готельних підприємств малої місткості / О. В. Шикіна // Матеріали ІV між нар. наук.-практ. конф. «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики» (18 вересня 2015 р.). – Одеса: Атлант, 2015. – С. 44-45.
- 75 Шикіна О.В. Сучасний стан розвитку готельного бізнесу Одеської області / О. В. Шикіна // Глобальні та національні проблеми економіки. – Миколаїв, 2016. – Вип. № 13. – С. 413-420.
- 76 Шикіна О.В. Тенденції розвитку малих готелів м. Одеси у сучасних умовах / О.В. Шикіна, Ю.В. Олійник // Інфраструктура ринку. – Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2017. – Вип. 13. – С. .
- 77 Щоголева І.В. Шляхи підвищення конкурентоспроможності готельного

- підприємства / І.В. Щоголева // Сталий розвиток економіки. – 2012. – №5. – С. 113-116.
- 78 Янковой А. Г. Математико-статистические методы и модели в управлении предприятием / А. Г. Янковой. – Одесса: ОНЭУ, 2014. – 250 с.
- 79 Янковой А. Г. Многомерный анализ в системе STATISTICA. – Одесса: Оптимум, 2001. Вып. 1. – 216 с.